

ANGOL–AMERIKAI TÖRTÉNELMI TANULMÁNYOK

A hazai anglisztika–amerikanisztika vezető történész kutatója, Frank Tibor akadémikus két kötetben, mintegy 900 oldal terjedelemben tette közzé válogatott tanulmányait, *Britannia vonzásában* és *Amerika világi* címmel. A több mint négy évtizedes kutatói-publikációs tevékenységet átfogó írások szerzőjének bevallott célja, hogy a hazai anglofil és Amerika-barát politikai és szellemi orientáció hívei megfelelő történeti reprezentációt kapjanak, hiszen szavai szerint „helytelen lenne az országot csupán legrosszabb vezetői alapján megítélni”. Ahogyan a múlt század közepén Gál István és az 1960-as és 1970-es években Országh László, most Frank Tibor közvetít az angolszász világ és Magyarország között.

Az angol kötet tematikai tagolása világosan jelzi a szerző mélyebb érdeklődését. *Az angolok és magyarok* című fejezet tíz tanulmánya döntően angol–magyar kulturális, kultúrdiplomáciai kapcsolatokkal, valamint szellemi kontaktusokkal, interakciókkal foglalkozik, Kossuth angol nyelvtudásának forrásaitól egészen A. J. P. Taylor angol történész emlékiratainak magyar fordításáig. A szerző itt közölt írásaiból kiderül, hogy Reseta János reformkori magyar cenzor angol szimpátiája a későbbiekben nem kap viszonzást R. B. D. Morier brit diplomata kiegyezés előtti budapesti tevékenységében, aki élesen bírálta a korabeli magyar nemzetiségi politikát, és bizonyos tekintetben R. W. Seton-Watson előfutárának tekinthető. Ugyanitt szemügyre vehetjük a régi Erdélyt Sir Leslie Stephen leírásai alapján, megismerhetjük Polányi Mihály emigrációs létének angol vonatkozásait és az angol szak kezdeteit a budapesti egyetemen (ez utóbbit Arthur J. Patterson, Arthur B. Yolland és Szenczi Miklós professzorok pályafutásán keresztül). Az angol–magyar szellemi kapcsolatok történetének éppúgy érdekes és nem elhanyagolható színfoltja az Eötvös Loránd Tudományegyetem Angol tanszéki könyvtárának állományát bemutató tanulmány, mint a Taylor-emlékiratból kirajzolódó Magyarország-kép.

A magyar politika és az angolszász világ című tematikus rész tanulmányaiból megismerjük egy prominens magyar politikus (Tisza István) és egy külügyér (Ullein-Reviczky Antal) anglofil érdeklődését és kapcsolatait. *Az Európa és a kiegyezés* című tanulmány alapvetése szerint az osztrák–magyar kiegyezés bizonyos mértékben európai mintává vált, és néhányan az ideálisan kialakítandó angol–ír viszony zsinórmértékeként interpretálták (W. E. Gladstone, James Bryce, Arthur Griffith). *A magyar külpolitikai propaganda a második világháború előtt és alatt* című tanulmány a magyar külpolitika korabeli anglofil irányzatának árnyalt elemzését adja, kiemelve azt, hogy noha ezt az irányt mérvadó

személyiségek képviselték (Bethlen István, Eckhardt Tibor, Teleki Pál és pályája elején Horthy Miklós is), mindez mégsem tudta ellensúlyozni az akkori magyar politikai elit döntő többségének német orientációját.

Frank Tibor képes arra, hogy kutatási területének személyiségeiről árnyalt, sokoldalú pályaképet adjon. Ezt bizonyítja a kötet harmadik nagyobb egységének hat tanulmánya, melyek kivétel nélkül Balogh Józsefhez és az általa szerkesztett *The Hungarian Quarterly* folyóirathoz kapcsolhatóak. Mindezzel világos a szerző szándéka; Balogh József személyisége több figyelmet, a brit–magyar kapcsolatokban betöltött szerepe nagyobb hangsúlyt érdemel. A szerző ugyanezt gondolja a *The Hungarian Quarterly*ről is, melyet 1936 és 1943 között az egyetlen komoly nyugatbarát magyar folyóiratként aposztrofál. A folyóirat mögött álló politikusi, értelmiségi, üzleti körök kapcsolati hálóinak feltárásával bevallottan emléket kíván állítani azok előtt, akik a második világháború előtt és alatt egy jobb jövőt reméltek és terveztek az ország számára, de reményeikben csalódnuk kellett.

Az *Angol–amerikai történelmi tanulmányok* újvilági témákat boncolgató kötete az *Amerika világi* címet kapta. Frank Tibor több száz amerikai témájú tanulmánya közül harmincat tartalmaz, hat tematikus egységre felosztva. Az első rész mentalitástörténeti esszéket tár elénk: olvashatunk idő- és térszemléletről, az amerikaiak küldetéstudatáról, az ókor(ok) újvilági továbbéléséről, valamint az amerikai történetírás és Magyarország kapcsolatairól.

A második egység Frank Tibor egyik kedvenc témájával, a 19–20. század fordulójának „nagy kivándorlásával” (amerikaiul az „új bevándorlás” időszakával) foglalkozik. Az első három tanulmány a szakmát tanítók számára ismerős alpmű, ismerős témákkal: az amerikai bevándorlási politika törvényi szabályozása (1879 és 1924 között), az Osztrák–Magyar Monarchiából érkező bevándorlók és bevándorlás felmérése, és a soknemzetiségű Magyar Királyság etnikailag nem magyar kivándorlói. Tematikailag szorosan idekapcsolódik az Újvilágból visszatért kivándorlók körében tapasztalható pszichiátriai esetek úttörő vizsgálata, míg a Franz Boas migrációval kapcsolatos antropológiai munkásságának bemutatása akár az első részbe (a mentalitástörténeti írások közé) is kerülhetett volna.

A harmadik tematikus egység a *Magyarok Amerikában* címet viseli. Olvashatunk itt Kossuth amerikai útjáról és az amerikai világkiállításokkal kapcsolatos magyar nyelvű utazási irodalomról (az 1876 és 1939, Philadelphia és New York közötti időszakról), valamint az egymásról alkotott kép(ek) változásairól. Ha Magyarországon lenne komoly szakmai felkészítés amerikai külszolgálatra utazó diplomaták és gazdasági szakemberek számára, annak során mindkét írás kötelező olvasmány lenne. Az egységet záró két esettanulmány közül az első Neumann János amerikai válásának történetét mutatja be, a második pedig Ignóus amerikai éveit elemzi.

A kötet negyedik része Frank Tibor másik kedvenc témájával, a második világháborúval foglalkozik. Akik ismerik John F. Montgomery budapesti amerikai követéről szóló munkáját vagy a több mint húszéves kutatást összegző *Kettős kivándorlást*, azokat is éri meglepetés. Találunk itt két, német vonatkozású írást: egy rövidebbet Thomas Mannról és egy hosszabbat az Egyesült Államok részvételéről a németországi náciellenállásban (ez volt Frank Tibor akadémiai székfoglalója is egyben). Egy másik írásában *vak szemtanúnak* nevezi Joseph E. Davies-t, az Egyesült Államok második moszkvai nagykövetét, mert az amerikai diplomata nem látta és nem láttatta a szovjet rendszer embertelen, a nyugati kultúrával összeegyeztethetetlen vonásait. A Frank Tibor munkásságát jól ismerők számára is kellemes meglepetés a közvélemény-kutatás kontra közvélemény-irányítás politikai kettősségét elemző esszéje, amely a harmincas évek Amerikájába kalauzol el bennünket. Ez a középső három rész (2–4.) teszi ki a kötet kétharmadát (75–455. oldal). A válogatás és az arányok világosan jelzik, hogy az idén hetvenéves professzor hova helyezi a hangsúlyt.

Az ötödik, utolsó előtti tematikus egység az „Amerika évszázada” toposszal foglalkozik. A fejezet címe egyben kérdés: véget ért-e? A négy tanulmányból és egy interjúból álló válogatás foglalkozik az amerikai birodalmiság buktatóival, az amerikai kultúra értékeivel és annak kritikusaival, és olvashatunk egy írást kurrens témáról is, Donald Trump Amerikájáról. Különösen érdekes a kultúra értékeit és bírálóit elemző (1995-ös) írás, hiszen a mai magyar közbeszédben még mindig „alapigazság”, hogy nincs amerikai magas kultúra, és hogy a populáris kultúra nem képvisel értéket. Ilyen mélységű és ilyen empátiával megírt tanulmányt csak Fulbrightos tud írni, és Frank Tibor preferenciáit világosan jelzi, hogy az írást éppen a megjelenés évében elhunyt programalapító szenátornak dedikálta. És már ebben az írásban hozzányúl a záró egység vezető témájához, az amerikai angol nyelv kérdésköréhez.

A hatodik, egyben záró tematikus egység az amerikai angol nyelvpolitikai kérdéseivel foglalkozik, és az *Amerikai angol – világangol* címet viseli. A nyelvi birodalmiság-birodalmi nyelvviség problémái mellett foglalkozik a nem angol ajkú kultúrák túlélési lehetőségeivel és stratégiáival is. A kötet záró esszéje egy javaslat az Európai Unió számára a nem angol nyelven megjelent tudományos eredmények szisztematikus fordítására.

1933-ban megjelent emlékirataiban gróf Apponyi Albert így írt: „[A] rokonszenvvel telt elfogultság bizonyára alkalmasabb egyes emberek vagy nemzetek megértésére, mint az ellenszenvtől átítatott előítélet: ez utóbbi szinte lehetetlené teszi a megértést, mert ennek előfeltétele egy bizonyos fokú együttérzés.” Frank Tibor kétkötetes angol–amerikai történelmi tanulmánygyűjteményét olvasva egy modern, 21. századi humanista-apponyista (világ)képe tárul fel a szemünk előtt. A válogatott tanulmányok gyűjteménye az oktatásban is kivá-

lóan használható, hiszen könnyen kezelhető kötetekbe gyűjtve, számos kiváló képpel kiegészítve olvashatjuk az egyes írásokat.

(Frank Tibor: Britannia vonzásában. Angol–amerikai történelmi tanulmányok. Budapest: Gondolat Kiadó, 2018, 306 o. és Frank Tibor: Amerika világi. Angol–amerikai történelmi tanulmányok. Budapest: Gondolat Kiadó, 2018, 600 o.)

Barta Róbert, Glant Tibor

történészek